

Світ духовний. І Наталія Половинка — у ньому

Львівська співачка і актриса про служіння дару, труд слухати і театр, де промовляє істина

«Я — співачка. Можна розшифровувати, а можна — й ні. Якщо розшифровувати — я співачка за даром, за покликанням, за способом життя. У зв'язку з цим я хотіла сказати, що таке — спів. Спів — це зусилля переходу через прірву. Береш біль у руки і йдеш. Йдеш — і цим кажеш: «Це можливо». І тим зцілюєш світ».

Нічого до цього самопредставлення Наталії Половинки додавати не буду. Вона своє життєве кредо ще більше розшифрує упродовж розмови.

«На якомусь рівні Матвієнко — моя сестра...»

— **Що для вас життя? Воно минає «між стражданнями і нудотою», за висловом А. Шопенгауера, чи якимось інакше, можна сказати — інтенсивніше, цілеспрямованіше?**

— Не хочу з цього починати! (Далі п. Наталя взялася за голову. — Авт.). Ви мене питаєте, що таке життя? Нічого собі! (Потім глибоко замислилася. — Авт.). Чекайте, я ковтну соку і згадаю, що таке життя... Те, що життя пов'язане з болем, — це точно. Чим більше болять тобі життя, тим більше тебе життя болять! (Як вам, читачі, ця філософська фраза? — Авт.)... Тим більше радієш життю. (О, це вже значно оптимістичніше. — Авт.). Болять, дуже глибоко болять.

— **Звідки ви?**

— Родом із Вінниччини. Росла на Буковині. Там мої батьки вчителювали. Переїхали, як я маленька була — шістдесят п'ятий чи шостий рік. Жили спочатку в селі Кіцманського району, а потім — вже в самій Кіцмані. Вчителі (взагалі, так прийнято казати, воно, врешті, так і є), кладуть печатку на дітей. Видно, де вчительські діти. Мама — філолог, батько — фізик.

— **То життя — довге, як на ваше нинішнє мислення, чи — коротке?**

— Довге.

— **Чому?**

— Довга дорога попереду... Звідки ти йдеш і куди йдеш. І люди, які посилаються тобі, спрямовують на цю дорогу... Я зустрічала багато добрих людей.

— **Які спрямували вас на філософський шлях?**

— Я себе філософом ніколи не називала, точно. Кожна традиційна співачка — взагалі філософ... Живу традиційною музикою. Живлюся нею. Не знаю, чи повністю живу, але — живлюся. Дихаю. Дуже сильно традиційна пісня впливає на мислення. Пісня сама по собі випрямляє свідомість, вирівнює, випростовує.

— **Маєте сентименти до Ніни Матвієнко? Брали з неї приклад?**

— Ніколи не намагалася... У якийсь момент помітила, що призначення — схоже. На якомусь рівні Матвієнко — моя сестра. А так — буквально — я ніколи її не копіювала чи не вчилася. Всі ми — з дитинства. Малою я співала те, що довкола. І Пугачову, й іноземні, і джаз співала... У них ніби вчилася, в них усіх. Поки не перейшла певну мітку...

— **Коли?**

— Це сталося із подачі Сергія Ковалевича. Коли я його зустріла — співала сучасну імпровізаційну музику. Було цікаво мені на той момент співати всіма голосами світу: як пташка, як скрипка, як вода... А тоді Ковалевич сказав: «Ти розумієш, що ти співачка?» Я ж на той момент знала, що я не можу жити, не співаючи. Як тоді, так і тепер. Я тоді задумалася, тяжко задумалася, що ж то він сказав? Я йому тоді ще не навчена була служити.

— **Кому?**

— Дару. З тебе просто вихлюпується. Несвідомо. А співачка — це вміння бачити інструмент і правильно з ним співіснувати, співпрацювати. Служити інструменту. Це ж не мій голос — це ж дар. А скільки в ньому ремесла, то вже залежить від тебе. Він одразу ж співає. Йому здається, що вчитися не треба.

— **А треба?**

— Таки треба. Він мене запитав, і я почала вчитися. А приводом до зустрічі був Єжи Ґротовський. Сергій на його текстах вчився. Це велетень, з одного боку, — театру, з другого — принципово інший звук у сучасній культурі. Він наполог на первинній цінності людини як такої. Він зумів створити спочатку засобами театру, а потім виявив і зумів створити умови, за яких людина відкривається як первинний дар, як сутнісна особа.

«Буде пісня — буде й держава»

— **Ви хто за гороскопом?**

— Лев.

— **Зрозуміло. Від лева й чуєте. Діти є?**

— Дівчинка, 12 років. Добре чує музику, ходить у музичну школу. Але водночас має і добре логічне мислення.

— **Це — від кого?**

— Від чоловіка, певно, те мислення. Але хоче бути лікарем. Відколи навчилася говорити.

— **Звідки такий імпульс у неї?**

— Просто хоче в якийсь спосіб допомагати людям. Лікар для неї — найбільш відповідальна професія. Або діток лікувати, або дорослих.

— **Ви не скажете мені, чому, стежачи за вами у музеї, я подумав про філософічність вашого характеру?**

— Скажіть мені, мені теж цікаво, чому ви так подумали?

— **Візантійське обличчя, на ньому розумні очі, а взагалі — благородство в поставі. Як пише Оксана Забужко в своїй книжці про Лесю Українку, — шляхетність.**

— Це дуже важливий звук для мене — шляхетність жінки. Я не так часто зустрічаю шляхетність у жінок.

— **Ви пішли з театру...**

— Театр мене, якби ви знали, вже 20 років на рівні запахів переслідує... Я вийшла у відкритий простір, він дуже відкритий — як океан. Я хотіла цього простору відкритого, але він дуже небезпечний. Весь час зникає якір, яким ти мав би бути причеплений до того світу. Не можеш розслабитися, бо тебе зносить. А формат (театру, наприклад) тебе оберігав у відкритому світі. Через те й складним видався мій останній рік. Я пробувала знайти хоч якісь матеріальні умови. Розмовляла з Віктором Ющенком.

— **Він сприйняв ваш підхід?**

— Так. Президент навіть розпорядився допомогти. Ну а на обласному рівні — мене викликали, вислухали, відзначили, що мої пропозиції — це важливо. А потім — так спустили на ніщо. Ми зробили ту «Майстерню пісні». Мені на обласному рівні сказали фразу: «Ви знаєте, ви у нас нікуди не вписуєтесь». І я їм вірю. Потім такі ж кола пройшла і «містом». Це не треба писати.

— **Чому?**

— Це — банальність.

— **І скільки вас у тій «Майстерні співу»?**

— Дев'ять осіб було. Нині — це вже громадська організація. Зараз — нас двадцять. Ми як зустрілися із Сергієм Ковалевичем — зрозуміли, що треба створити «Майстерню пісні». Як модель, потім — проект, потім — організацію. На сьогоднішній день сповідуємо формулу: «модель особистого розвитку, що базується на законах і традиціях і здійснюється в сучасному соціокультурному просторі». З Сергієм Ковалевичем ми познайомилися завдяки Ґротовському. Мовляв, є у Театрі імені Леся Курбаса дівчина, яка вчилася Ґротовського, а Сергій виріс на текстах Ґротовського. І він захотів зі мною зустрітися. У 2001 році — перший проект «Майстерні...» — вистави «Квітка-невіста» (сольна вистава моя) і «Вість літа». Фонд Сороса підтримав цей мегапроект. З цього почалося у 2003 році мистецьке громадське об'єднання «Майстерня пісні».

— **А що в ній — «громадське об'єднання»?**

— (Зітхає). Нині ця організація набрала форми міжнародного центру. Склад його — 20 людей з цілого світу. Треба би поміняти юридичний статус на державний. Аби «Міжнародний мистецький центр» (так мав би функціонувати, під такою назвою і такою суттю) міг продуктивно існувати. Мають бути три зерна для його існування: 1) зв'язок із цією землею; 2) зв'язок зі світом; 3) пов'язання з цією державою. Останнього, на жаль, немає. Міжнародний центр традицій в Україні мав би мати гілки на цілий світ, із зерном, основою в Україні... На жаль, в інституціях наших головне — предметність. Але тільки людина є запорукою того, що згадана ця ідея буде жити.

Я спробувала порозмовляти з рідною державою. Це був великий гарний урок... Знаєте, я переконана: буде пісня — буде й держава.

— **Ви так думаєте? Колись, за радянських часів, в очах рябіло від гасел: «Буде хліб — буде й пісня!»**

— Не пісня як форма, а пісня як єднання земного і небесного. І так воно і є, а коли ми кажемо: спочатку — держава, а потім... Тратимо те, що є золотом землі. Це — традиція.

«Щоб була міцна сім'я, сильній жінці треба бути слабкою»

— **Чи знаєте ви себе?**

— Ні.

— **Чому?**

— Це найтяжче. Франсуа Війон каже: «Я знаю все, не знаю лиш себе».

— **Поділяєте думку Ліни Костенко: «Митцю не треба нагород, / Його судьба нагородила»?**

— (Думає...). Я би відповіла російським прислів'ям: «Художника каждый может обидеть». Наскільки нагороджений — настільки і ранимий.

— **«Вона мене не чула. / Ця жінка знов належала собі». Ви, здається, зараз десь не тут, так начебто підтверджуєте оті мої поетичні рядки. Чи не так?**

— Я це чую, відчуваю як романтичний мотив. Жінка, мабуть, завжди огорнута шалем самотності.

— **Ви — самотня? Тобто підтверджуєте загальноприйнятю істину, що кожна людина — назагал самотня?**

— Напевно.

— **Чи маєте лад у душі?**

— Рідко. (Сміється)

— **Чому?**

— Я — креативник. У мені весь час живе: одне питання замінюється другим, і те друге мене рухає життям. Те, що спричиняє мій рух життям, це начебто питання, яке попереджує наступне питання. Водночас — породжує велику напругу. В мені багато драми: між моєю сутністю і неможливістю проявити ту сутність.

— **Звідки у вас такі високі вимоги до себе?**

— Я дружила з Надією Світличною.

— **Коли?**

— У дев'яності.

— **Де ви з нею зустрілися?**

— В Америці. Ми туди їздили з театром на гастролі чотири рази.

— **І що — кожного разу Світлична відвідувала ваші вистави?**

— Так. З Надією Світличною, чесно кажучи, неможливо не зійтися. Вона завжди перша кидалася на підтримку. Це просто така сестра милосердя для всіх.

— **Ви чому зараз раптово «закрилися»?**

— Надійку згадала. Ми її поховали позаминулого року. Я за нею скучаю. Надзвичайна була людина. Я думаю, що вона — справжня християнка.

— **Який колір світу для вас?**

— У різні періоди бачу світ по-різному. Я ще — про традицію. Мені це дико боліло. Це був просто крик. Цілий пласт знання живого про це життя іде в землю. Як ми без цього можемо жити? Руками не затримаєш. Але ти можеш затримати те, що не лежить у рамках форми.

— **Як повинна поводитися сильна жінка, щоб сім'я була міцною?**

— Сильній жінці треба бути слабкою.

«Мені не тяжко, мені трудно. Від слова трудитися»

— Ви були знайомі з Єжи Гротовським?

— Я була в нього в 1991 році. Це не випадковість. Спочатку була зустріч Анатолія Васильєва (театральний режисер, живе і працює в Москві) і Гротовського. Два великі світові режисери ХХ століття повинні були зустрітись. На цій зустрічі вони придумали проект «Слов'янський пілігрим». Був оголошений у три тури конкурс для поїздки трьох груп людей із колишнього СРСР на стажування до Гротовського. Таким чином, група людей зі Львова, яку я очолювала, поїхала до Васильєва. Перший тур відбору робив Васильєв, а другий і третій — Томас Пігардс.

— Це хто?

— Наступник Гротовського. І три групи людей — з Пермі, Пітера і Львова — поїхали до Гротовського на стажування. Для мене це було невідповідно, бо рік перед цим (навіть — менше) на фестивалі в Пітері Анатолій Васильєв запросив мене до себе на курс у ГІТІС.

— Але ви не поїхали?

— Так. І це визначило мою долю. Був доленосний поворот. Бо моя дорога — це дорога Гротовського. Яко перформера, яко художника. І, відповідно, — доля «Майстерні пісні». Ті ж засади, тільки ландшафт часу помінявся.

— Гротовський маніфестував: актор зобов'язаний душевно оголитись, і цим він надихне до сповіді у відповідь глядача. Мабуть, вектор архіправильний. Але чому ж театр світовий пішов іншим шляхом?

— Так не було завжди. В античній Греції актор мав досягнути точки, коли в нього вселявся Бог. Чи музикант, чи поет, який поставав на кону, мав досягти точки прозорості, коли через нього говорило божество. Скажімо, в первісному театрі всі підсумки зводились до того, що людина-актор ставала носієм «звістки» зверху. Все робилось для того, щоб в якийсь момент промовляла Істина.

— Ну добре, а що — до Гротовського ніхто з режисерів театральних того не сповідував?

— Ні, чого ж? Цьому присвятився Арто. На цю мету виводить театр і Гротовський. Це — нормальний труд. «Мені не тяжко, — кажу я. — Мені трудно». Від слова — «трудитися».

Чому так сталося, що до ХVІІ століття культура була вільною? Після ХVІІ століття вона розділилася на духовну і культуру, яка перестала бути службовою — у розумінні: служити священному. Так само музика, поезія, танець... Гротовський сильно черпав від Гурджієва, котрий у «миру» жив, а не в монастирі. Показав своїм життям можливість жити для служіння на пластах сучасної культури. Культура — що? Це торт, напластування. Точка служіння можлива через тебе. Ти — людина свого часу. І ти знаходиш можливість зі свого часу служити... Я якось мучилася над тим, як поєднати тишу з вогнем. А Ковалевич у Карпатах мені каже: «Подивись на гори, яка там сила і яка ніжність. І нічого не треба вигадувати, бо це є у природі».

— Гротовський максималістськи заперечував акторство, удавання, мімікрію в театрі. А що ж тоді залишиться?

— Персона актора як територія гри самого світу. Можна ще інакше сказати: залишиться інструмент, на якому грає головний художник світу. От дивіться. Їздила я до Києва на презентацію журналу «Український тиждень». Я, їдучи, думала: як збудувати програму. А співала, і це природно, те, що на часі. Стояла тиша. Люди жили піснею. А поруч — шум, галас.

— Фуршет?

— Так. Але ті, що прийшли мене послухати, трудилися слухати. Я труджусь співати. А поруч був київський світ, світське життя Києва... І публіка знаходиться.

«Я в особі Гротовського зустріла духовного батька»

— Як виховати відповідного глядача, який іде шляхом пізнання істини, абсолюту?

— Це — річ тільки добровільна. При умові, що в людини є великі запитання (запити) до життя. Якщо вони є, то її можна виховувати. Це не прищепиш. Це керується згори. Комусь це з дитинства «впоєно», а хтось до цього через якусь своє горе приходять... Я свого часу, якось раптом, зрозуміла, що під мене «нема формату». Але я це пізно зрозуміла.

— Ви згодні, що зло і сатанізм у світі долаються у власній душі?

— Так, тільки на території власного серця. Я собі нині пригадала, що «Майстерня пісні» як проект почалася одним рядком, який звучав так: «Ми ставимо собі за мету діяльність майстерні — відмивання власного обличчя і відповідної території, де джерело землі, кажучи словами Тараса Шевченка, «знову оживає і сміється знову». Ті, хто фінансував проект, сміялися. Але це не є метафора. Тільки тут і є Україна.

— Гротовський зневажав безсоромність розважального театру. Але ж певний елемент розважальності мусить бути?

— Я не скажу, що має бути. Я можу сказати, що для мене має значення: театр, де є служіння. Це для мене театр. Гротовський ще від початку і до кінця життя служив людині як дару Божому. Спочатку — через класичний театр, потім — через лабораторний...

Я в особі Гротовського зустріла духовного батька. Не скажу, що я його учениця. Бо хто чий учень — обирає учитель... Я ще згадала той перший імпульс, як виник проект «Майстерні пісні». Читаю в псаломі «На ріках Вавилонських» — «Како воспоем на землі чуждей»... Раптом я зрозуміла, що це для мене наскрізне питання. Бо ця земля — не тільки мама. Вона дала тобі певну швидкість течії крові, певну якість зв'язку з небом. То ж як ми співаємо на землі, якої ми не чуємо? І як ми співаємо, якщо нема віри? Коли мені кажуть: «Таке життя!», я відповідаю: «Людина може, кожна людина може щось зробити».

— Є для вас в Україні такі сакральні постаті, які трудяться, готові трудитися?

— Так, є. Мама мого покійного чоловіка — Галина Савівна Половинка.

— Де вона живе?

— Село Рогізка Чечельницького району, що на Вінниччині. Вона живе, як свічка. Як вертикаль. Для неї найголовніше — віра і пісня. Вона все хвора. Але вона — світиться. Я точно знаю, що на таких людях тримається світ... Розумієте, на наших бабцях світ зберігається, тримається. Вони хочуть передати мені — через свої пісні — як оцими руками тримати світ... Вони відходять... А ми не маємо часу їх почути, не вміємо зберегти цю спадщину.

Богдан ЗАЛІЗНЯК

ДОСЬЄ «УМ»

Наталя Половинка — співачка, актриса, педагог. Поле творчості — на межі театру й музики. Виконавець найдавнішої традиційної української музики (пісня, романс, давній духовий наспів), сучасної імпровізованої та академічної музики.

Закінчила Львівську державну консерваторію імені М. Лисенка. Поворотним моментом свого життя вважає стажування в Центрі Єжи Гротовського (Італія), двадцять років — провідна актриса театру імені Леся Курбаса, від 2001 року — художній керівник мистецького об'єднання «Майстерня пісні». Останні роки тісно співробітничала з режисером С. Ковалевичем, державною хоровою капелюю «Дударик» і Міжнародним інститутом імені Єжи Гротовського (Польща). Лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка, численних міжнародних фестивалів. Мешкає у Львові.